

FLOR DE CAVALLERIA

Éssent relativament poc nombrosa la llista dels llibres de cavalleries catalans que han arribat a la coneixença dels erudits, no mancarà d'interès donar notícia del breu fragment que a continuació publiquem, el qual es troba copiat al darrer foli del manuscrit 7811 de la Biblioteca Nacional de Madrid. Aquest manuscrit tan interessant per a l'estudi del *Tirant lo Blanch* i d'altres aspectes de les pràctiques cavalleresques del segle xv,¹ conté en el seu darrer full de guarda el començament d'un llibre de cavalleries titulat *Flor de cavalleria*. Tant pel caràcter de lletra com per la seva ortografia castellanitzada, podem deduir que fou escrit cap a les darreries del segle xvi. No podem dir si és còpia d'algun llibre existent i fins ara desconegut, o si és un assaig que un autor anònim va emprendre i no va continuar. La còpia s'interromp sobtadament quan encara restava gairebé tota una plana per omplir.

La fórmula inicial del llibre és evidentment treta del *Tirant*: «A honor, llahor y glòria de nostre senyor Déu e de la sua sacratíssima Mare, comença lo pròlech de aquest llibre, lo qual és intitulat *Flor de cavalleria*». Per això i per la vinculació probable del manuscrit a la família Martorell,² podem establir que es tracta d'un propòsit d'escriure un llibre de cavalleries que continués la tradició creada per la incomparable novella valenciana. Tant el llenguatge com la manca d'habilitat de la redacció, ens fan veure, però, que la tradició havia degenerat força, i que ens trobem ja a les darreries decadents de la literatura cavalleresca. Així i tot, aquest curt fragment ens demostra que el *Tirant* no va mancar de tenir imitadors

1. PERE BOHIGAS ha publicat en *ENC*, LVII (Barcelona 1947) un recull de *Tractats de cavalleria*, en el qual figura la novella *Guillem de Vàroich*, inèdita fins ara, treta del manuscrit esmentat. MARTÍ DE RIQUER, en el pròleg de la seva edició del *Tirant lo Blanch* (Barcelona 1947), transcriu les lletres de batalla de Joanot Martorell, precedents també del mateix manuscrit.

2. Vegeu S. GILI I GAYA, *Noves recerques sobre «Tirant lo Blanch»*, *ER*, I (1947-48) 135-147.

dintre mateix de les lletres catalanes. Era veritablement estrany que un llibre de la vàlua artística del *Tirant*, que exercí la seva influència a Itàlia i a Castella, no hagués tingut cap ressò en la mateixa llengua en què fou escrit; i només pel fet de palesar que les imitacions existiren tindria interès la publicació d'aquest fragment, malgrat la seva petita extensió i mi-grada vàlua literària.

El primer cop d'ull, en parlar de les grans batalles que «foren instituïdes en lo cel» i de la lluita que el gloriós *príncep* sant Miquel sostingué contra els àngels rebels, ens podria dur a creure que som en presència d'un llibre de *cavalleria celestial*, com els ben coneguts a la literatura castellana amb el nom d'*a lo divino*. Mes immediatament canvia de to, i es posa a parlar de la licitud de les batalles i de l'honor dels cavallers, en forma que ens fa pensar de seguida no sols en el *Tirant*, sinó també en una de les seves fonts més conegudes: l'*Arbre de batalles*, escrit al segle XIV pel frare francès Honoré Bonet. Aquest llibre era prou familiar a les terres de llengua catalana, com ja hem dit en una altra banda,³ perquè pogués influir damunt dels nostres escriptors, no tan sols per mitjà del *Tirant*, sinó també directament, com sembla que podria ésser el cas del pròleg que comentem. L'*Arbre des batailles* té un primer llibre, dividit en dotze capítols, destinat a tractar de les batalles entre els àngels bons i els rebels, i de les lluites i empreses militars contingudes a la Bíblia, interpretades segons el gust de la cavalleria medieval. En els primers capítols del llibre quart, parla de qüestions de Dret i de Moral referents a la licitud de les batalles i de la guerra, i als casos en què els reptes poden considerar-se legítims sota els punts de vista religiós i jurídic. No calia, però, que l'autor del nostre fragment hagués manllevat directament al llibre francès aquestes idees: ultra les que hom troba escampades en el text del *Tirant*, la interpretació cavalleresca de les batalles bíbliques i les normes jurídiques, escrites o consuetudinàries, que reglamentaven els reptes entre cavallers, havien devingut llocs comuns en els llibres de cavalleries, i el nostre autor desconegut en fa el seu pròleg, afegint-hi potser algunes consideracions que venien dels tractats didàctics i jurídics sobre la matèria, ben abundosos a Catalunya començant pels *Usatges*, i que passant per l'*Orde de cavalleria* de Ramon Llull i el *Tractat de Cavalleria* de Pere el Cerimoniós,⁴ havien estat també incorporats en part a certs capítols del *Tirant*.

Amb aquests elements històrics i didàctics, que en el seu temps eren ben planers de trobar, va combinar el seu pròleg, el començament del

3. *Ibid.*, 145-146.

4. Vegeu la nova transcripció d'aquest text feta per P. BOHIGAS en el llibre citat a la nota 1, junt amb altres *tractats* de cavalleria fins ara desconeguts.

qual ens ha conservat el manuscrit 7811. Sembla que el seu intent era de fer-lo seguir d'una novella de pròpia invenció que, judicant-la per aquesta mostra, no ens hauria de doldre gaire que s'hagi perdut, si no fos que el seu parentiu probable amb el *Tirant* li dóna, com a darrer reflex català del millor dels nostres llibres de cavalleries, un fort relleu de curiositat literària.

El títol no ens pot dir gran cosa sobre el contingut ignorat del llibre. El mateix pot fer pensar en un protagonista que per l'esclat de les seves aventures fos anomenat *Flor de cavalleria*, que en un recull o tria d'històries que l'autor volgués dur a terme. Sembla que el fet d'haver-li posat títol fa creure que si el llibre no s'escriví del tot, l'autor el tenia almenys pensat en el seu caràcter i estructura general. D'altra banda, en el Catàleg de P. Gayangos⁵ hi havia una munió de *Florestes* o *Selves* d'aventures, i de cavallers que es diuen noms derivats de *Flor*, com *Florisando*, *Florisel*, *Flores*, *Floramante*, *Florambel*, *Florando*, *Florimón*, *Florindo*, *Floriseo*, etc., etc., en els llibres estampats en els segles XVI i XVII; i per consegüent res no podem endevinar a base d'un títol tan corrent a l'època de decadència de la novella de cavalleries.

TEXT

A honor, llaor y glòria de nostre senyor Déu e de la sua sacratíssima Mare, comença lo pròlech de aquest llibre, lo qual és yntitulat *Flor de cavalleria*.

Ans del decahiment de natura humana, foren instituhides grans batalles en lo cel, car llegim que la grandíssima supèrbia de Llucifer e dels altres àngels aderen ab aquell, à hordenada la grandíssima batalla per lo gloriós príncep sen Miquel àngel, ab los altres sans àngels, contra lo malvat Llucifer e los altres qui aderien ab aquell. La fi de la batalla fonch que, obtesa per los sans àngels victòria, lo dit malvat Llucifer ab sos companions vençuts caygués en la pregonea dels ynferns on estaran perpetualment, e foren fets diables molt lleus e espantables. Enaprés lo malvat e envejós spirit maligne ynstituí batalla mental contra l'ome, lo qual vençut per la diabòlica tentació e ynstigació, [fon] foragitat de paradís terrenal, lloch molt placent e delitós, per la ynobediència per aquell comesa contra nostre senyor Déu.

Encara llegim que'ls fills de Nohè, après lo diluvi edificaren una ciutat e una gran torre per a batallar contra Déu, creuhens muntar la dita torre fins en la sumitat dels cels. E nostre Senyor, vehent la malvada yntenció de aquells, mudà'ls los llenguatges, y axí foren destituÿts de la llur malvada e reprovada yntenció.

5. «Biblioteca de Autores Españoles», XL (Madrid 1857).

Encara més llegim de les moltes e ynumerables batalles que són estades en diversos temps, axí com en temps de Josuè, e dels Reys e dells Macabeus, dels grechs, troyans e romans e altres molts.

No és emperò a dir que totes les batalles sien lícites e permeses, com no sien lícites ni permeses sinó en certs casos, axí com en defensió de la santa Fe cathòlica; e de aquesta són estats vencedors tots aquells que han empreses les dites batalles, e axí los sans martres vencedors de aquelles han obtesa corona e palma de vitòria. Axí matex és permesa batalla per mantenir justícia, e per ço és molt perillós batallar contra justícia; e vehem contínuament que aquells que demanen o defenen justícia són vencedors. És encara permesa batalla, y és molt justa, quant és endita per los reys e prínceps en defensió e custòdia de llurs regnes, quant algun tirà se vol pendre y ocupar ses terres e senories. E per ço los prínceps e señors e los pobles, an edificat ciutats murades, viles y castells forts, perquè sien punició e segura defensió contra los enemichs. E los drets ynstituïren y ordinaren que la casa habitació de l'ome sia a él liurísima custòdia e refugi, on a cascú és lícit y permès defendre la sua casa, vila, lloch o castell e la sua persona, hoch encara la fama e la sua onor, y és tengut per foll e ynsensat aquell que no estima la sua fama e onor.

Los òmens vils e de baxa condició e estaments no són disposats a batallar, car no estimen llur onor e fama, e fàcilment fugen, tota vergoña per aquells postposa. A més los cavallers, nobles e generosos e altres òmens onrrats e virtuosos, són molt pus disposats e ordenats a batallar, car estimant llur onor e fama, an temor de ser envergoñits molts. És axí matex gloriosa la batalla de aquells que la emprenen per defensió de la cosa pública, com aquests són reputats viure perpetuament per glòria.

SAMUEL GILI I GAYA

Institut Miguel de Cervantes de Filologia Hispànica, Madrid.